JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
GEORGES COSMAS
29 päivänä tammikuuta 1998 *

1. Esillä olevassa asiassa Tribunale civile di Bologna (sezione lavoro) pyytää tekemällään päätöksellä yhteisöjen tuomioistuinta vastaamaan ennakkoratkaisukysymykseen jäsenvaltioiden itsenäisiä kauppaedustajia koskevan lainsäädännön yhteensovittamisesta 18 päivänä joulukuuta 1986 annetun neuvoston direktiivin 86/653/ETY [1] (jäljempänä direktiivi) tulkinnasta.

I Asiaa koskevat oikeussäännöt

A *Yhteisön oikeuden säännökset*

2. Direktiiviä antaessaan yhteisön lainsäätäjän tarkoituksena on ollut jäsenvaltioiden kauppaedustajia koskevan lainsäädännön yhteensovittaminen sekä kauppaedustajien ja heidän päämiestensä välisten oikeussuhteiden säänteleminen. [2] Direktiivin toisessa perustelukohdassa korostetaan, että "kaupallista edustusta koskevien kansallisten säännösten erot vaikuttavat olcellisesti kilpailun edellytyksiin ja kyseisen toiminnan harjoittamiseen yhteisössä ja ovat haitallisia sekä kauppaedustajan oikeussuojalle suhteessa tämän päämieheen että kaupallisten sopimusten varmuudelle". Lisäksi korostetaan (kolmas perustelukohta), että jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentäminen yhteismarkkinoiden asianmukaisen toiminnan kannalta välttämättömässä laajuudessa on tarpeen ja että "lainvalintasäännöt eivät kauppaedustuksen osalta poista edellä tarkoitettuja ristiriitaisuuksia edes siinä tapauksessa, että ne olisivat yhdenmukaisia, joten ehdotettu yhdenmukaistaminen on tarpeen lainvalintasäännöistä huolimatta". Näiden perustelukohtien nojalla jäsenvaltioiden kauppaedustajia koskevan lainsäädännön yhteensovittaminen on välttämätöntä olemassa olevien erojen poistamiseksi ja tämä on yhteisön lainsäätäjän ensisijainen tavoite, joka kansallisten toimivaltaisten viranomaisten on toteutettava.

3. Direktiivin 1 artiklan 2 kohdassa määritellään kauppaedustajan käsite. Tässä artiklassa säädetään seuraavaa:

"2. Tässä direktiivissä 'kauppaedustajalla' tarkoitetaan itsenäistä välittäjää, jolla on pysyvä valtuutus neuvotella tavaroiden

* Alkuperäinen kieli: kreikka.

1 — EYVL L 382, s. 17.

2 — Ks. tutkimus Leloup, Jean-Marie: "La directive européenne sur les agents commerciaux", La Semaine juridique - Édition générale, nro 48 (1987), s. I-3308, ja saman tekijän "La directive européenne sur les agents commerciaux", La Semaine juridique - Édition entreprise (Études et commentaires), nro 15024 (1987), s. 491-499.

myynnistä ja ostosta toisen henkilön puolesta, jäljempänä 'päämies', tai neuvotella ja tehdä sopimuksia tällaisista liiketoimista päämiehen nimissä ja lukuun". [3]

4. Direktiivin II luvussa (3—5 artikla) määritellään kauppaedustajan ja päämiehen oikeudet ja velvollisuudet.

5. Direktiivin III luvussa (6—12 artikla) säännellään kysymyksiä, jotka koskevat kauppaedustajan hänen päättämiinsä liiketoimiin liittyviä palkkioita, ja säädetään tapauksista, jotka oikeuttavat provisioon.

6. Direktiivin IV luvun otsikkona on "Edustussopimuksen tekeminen ja lakkaaminen" (13—20 artikla). Sen 13 artiklassa säädetään seuraavaa:

"1. Edustussopimuksen osapuolella on oikeus pyynnöstä saada toiselta osapuolelta tämän allekirjoittama asiakirja, jossa ovat sopimusehdot niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen. Sopimusehto, jolla luovutaan tästä oikeudesta, ei ole sallittu.

2. Sen estämättä, mitä 1 kohdassa säädetään, jäsenvaltio voi säätää, että edustussopimus ei ole pätevä, ellei sitä ole laadittu kirjallisesti."

7. Direktiivin 16 artiklan mukaan säännöksillä ei vaikuteta jäsenvaltion sellaisten säännösten soveltamiseen, joiden mukaan edustussopimus voidaan purkaa heti:a) jos osapuoli jättää kokonaan tai osittain sitoumuksensa täyttämättä; b) jos olosuhteet ovat poikkeukselliset.

8. Direktiivin 17 artiklassa säädetään seuraavaa:

"1. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kauppaedustajalle suoritetaan edustussopimuksen lakattua 2 kohdassa tarkoitettu hyvitys tai 3 kohdassa tarkoitettu korvaus.

3 — Direktiivin 1 artiklan 3 kohdassa säädetään, että kauppaedustajana ei tässä direktiivissä pidetä:
— sitä, jolla on asemansa nojalla kelpoisuus tehdä sitoumuksia yhtiön tai yhdistyksen puolesta;
— yhtiömiestä, jolla on lain nojalla oikeus tehdä toisia yhtiömiehiä velvoittavia sitoumuksia; eikä
— konkurssipesän väliaikaista pesänhoitajaa, uskottua miestä tai toimitsijamiestä.
2 artiklan 1 kohdan mukaan direktiiviä ei sovelleta
— kauppaedustajiin, jotka eivät saa palkkiota toiminnastaan;
— kauppaedustajiin, jotka toimivat tavaraporsseissa tai raaka-ainemarkkinoilla; eikä
— Yhdistyneen kansakunnan vuonna 1979 annetun "Crown Agents Act" -nimisen lain nojalla perustettuun "Crown Agents for Overseas Governments and Administrations" -nimiseen laitokseen tai sen tytäryhtiöön.
Saman artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltio voi säätää, että direktiiviä ei sovelleta siihen, jonka toimintaa kauppaedustajana pidetään kyseisen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan sivutoimena.

2. a) Kauppaedustajalla on oikeus hyvitykseen, jos ja siinä laajuudessa kuin:

— hän on hankkinut päämiehelle uusia asiakkaita tai merkittävästi laajentanut liikesuhteita aikaisempien asiakkaiden kanssa ja päämiehelle koituu jatkuvasti merkittävää etua liikesuhteista tällaisten asiakkaiden kanssa; ja

— tämän hyvityksen maksaminen on kaikki asiaan vaikuttavat seikat ja erityisesti kauppaedustajan näiden asiakkaiden kanssa päätettävistä liiketoimista menettämät provisiot huomioon ottaen kohtuullista. Jäsenvaltiot voivat säätää, että tällaiseksi seikaksi katsotaan myös 20 artiklassa tarkoitetun kilpailunrajoitusehdon käyttäminen;

b) Hyvityksenä suoritetaan korkeintaan määrä, joka vastaa kauppaedustajan yhden vuoden palkkioita viiden viimeksi kuluneen vuoden palkkioiden keskimäärän mukaan laskettuna tai, jos edustussopimus on ollut voimassa viittä vuotta lyhyemmän ajan, hyvitys lasketaan sopimuksen koko voimassaoloaikana maksettujen palkkioiden keskimäärän mukaan;

c) Tällaisen hyvityksen saaminen ei vähennä kauppaedustajan oikeutta vaatia vahingonkorvausta.

3. Kauppaedustajalla on oikeus korvaukseen vahingosta, jonka hänen ja päämiehen välisen suhteen lakkaaminen hänelle aiheuttaa.

Tällaista vahinkoa katsotaan syntyvän erityisesti, jos sopimus lakkaa olosuhteissa, joissa:

— kauppaedustaja menettää provision, jonka hän olisi saanut, jos edustussopimus olisi täytetty asianmukaisesti, ja kun päämies saa merkittävää etua kauppaedustajan toiminnasta; tai

— kauppaedustaja ei ole voinut kattaa kustannuksia ja menoja toimenpiteistä, joihin hän on ryhtynyt edustussopimuksen täyttämiseksi päämiehen neuvojen mukaisesti.

— — ”

9. Lopulta direktiivin 18 artiklan mukaan 17 artiklassa tarkoitettua hyvitystä tai korvausta ei tarvitse maksaa: a) jos päämies on sanonut irti edustussopimuksen sellaisen kauppaedustajan syyksi luettavan sopimusrikkomuksen perusteella, joka oikeuttaisi kansallisen lainsäädännön mukaan heti purkamaan sopimuksen; b) jos kauppaedustaja on sanonut irti sopimuksen, eikä tähän ole päämiehestä johtuvan seikan taikka kauppaedustajan iän, heikentyneen terveydentilan tai sairauden takia sellaista perustetta, ettei hänen kohtuudella voida edellyttää jatkavan toimintaansa; c) jos kauppaedustaja on siirtänyt päämiehen suostumuksella edustussopimuksesta johtuvat oikeutensa ja velvollisuutensa toiselle henkilölle.

B *Riidanalainen kansallinen lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö*

10. Kauppaedustussuhteista 3.5.1985 annetun Italian lain nro 204 [4] 1 §:n mukaan kauppaedustajan (agente di commercio) ja myyntimiehen (rappresentante di commercio) ammattia harjoittavat kaikki sellaiset henkilöt, joilla on yhden tai useamman yrityksen antama pysyvä valtuutus edistää sopimusten tekemistä yhdellä tai useammalla määritellyllä alueella.

11. Lain nro 204/1985 2 §:n mukaan jokaiseen kauppakamariin perustetaan kauppaedustajien ja myyntimiesten rekisteri, johon "kaikkien niiden, jotka harjoittavat tai aikovat harjoittaa kauppaedustajan tai myyntimiehen ammattia, on pyydettävä tulla merkityiksi".

12. Saman lain nro 204/1985 9 §:ssä säädetään seuraavaa: "Henkilöt, joita ei ole merkitty tässä laissa tarkoitettuun rekisteriin, eivät saa harjoittaa kauppaedustajan tai myyntimiehen ammattia". Saman säännöksen mukaan kaikkia niitä, jotka rikkovat lain säännöksiä, rangaistaan hallinnollisella seuraamusmaksulla, jonka suuruus on 1—4 miljoonaa Italian liiraa (ITL). Päämiehiin, jotka tekevät edustussopimuksen sellaisen henkilön kanssa, jota ei ole merkitty rekisteriin, sovelletaan samoja seuraamuksia. [5]

13. Codice civilen (Italian siviililaki) 1742 §:ssä määritellään edustussopimus ja säädetään, että edustussopimuksessa toisella osapuolella on pysyvä valtuutus edistää toisen osapuolen lukuun korvausta vastaan

4 — Gazzetta ufficiale della Repubblica italiana (GURI), nro 119, 22.5.11985, s. 3623. Tämän lain säännösten arvioimiseksi ks. esim. Baldi, Roberto: "Il contratto di agenzia", Milano, Giuffré, 1997 (s. 601), s. 313—.

5 — Kuten komissio on kirjallisissa huomautuksissaan (52 kohta) kauppaedustajien pakollisen rekisteröinnin osalta esittänyt, lailla nro 204/1985, jossa säädetään ainoastaan hallinnollisesta seuraamuksesta siinä tapauksessa, että merkintää ei ole tehty, kumottiin yksi 12.3.1968 annetun lain nro 326 säännös, jossa nimenomaisesti kiellettiin rikosoikeudellisen seuraamuksen uhalla edustussopimuksen tekeminen sellaisen kauppaedustajan kanssa, jota ei ollut merkitty rekisteriin; ks. tästä aiheesta R. Baldi, edellinen alaviite, s. 321—.

sopimusten tekemistä tietyllä alueella. Sopimuksen osapuolella on oikeus saada toiselta osapuolelta jäljennös sopimuksesta, jonka hän on tehnyt.

14. Direktiivin täytäntöönpanemiseksi Italian lainsäätäjä antoi 10.9.1991 asetuksen (decreto legislativo [lainsäädäntövaltuutuksen perusteella annettu asetus]) nro 303 [6], jossa ei säädetä mitään lain nro 204/1985 [7] 2 ja 9 §:n osalta.

15. Siviililain 1751 §:ssä, jota on kokonaan muutettu asetuksen (decreto legislativo) nro 303/1991 4 §:llä, säädetään hyvityksestä sopimuksen lakatessa. Tämän säännöksen mukaan päämiehen tulee sopimuksen lakkaamishetkellä suorittaa kauppaedustajalle hyvitystä, mikäli ainakin yksi seuraavista edellytyksistä täyttyy: kauppaedustaja on hankkinut päämiehelle uusia asiakkaita tai merkittävästi laajentanut liikesuhteita aikaisempien asiakkaiden kanssa ja päämiehelle koituu jatkuvasti merkittävää etua liikesuhteista tällaisten asiakkaiden kanssa. Tämän hyvityksen maksamisen on oltava kaikki asiaan vaikuttavat seikat ja erityisesti kauppaedustajan näiden asiakkaiden kanssa päättämistä liiketoimista menettämät provisiot huomioon ottaen kohtuullista.

16. Saman 1751 §:n mukaan hyvitystä ei tarvitse maksaa: a) jos päämies on purkanut sopimuksen sellaisen kauppaedustajan syyksi luettavan sopimusrikkomuksen perusteella, joka on niin vakava, ettei edes sopimuksen väliaikainen jatkaminen ole mahdollista; b) jos edustaja on sanonut irti sopimuksen, eikä tähän ole päämiehestä johtuvan seikan tai kauppaedustajan ikään, heikentyneeseen terveydentilaan tai sairauteen liittyvien syiden takia sellaista perustetta, ettei hänen kohtuudella voida edellyttää jatkavan toimintaansa, ja c) jos kauppaedustaja on siirtänyt päämiehen suostumuksella edustussopimuksesta johtuvat oikeutensa ja velvollisuutensa toiselle henkilölle.

17. Lisäksi siviililain sopimuksen mitättömyyttä koskevaan XI lukuun kuuluvassa 1418 §:ssä säädetään, että jollei laissa toisin ole säädetty, sopimus on mitätön silloin kun se on pakottavan säännöksen vastainen (norma imperativa).

18. Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mukaan italialaisessa oikeuskäytännössä on katsottu, että sellaisen henkilön tekemä edustussopimus, jota ei ole merkitty kyseiseen rekisteriin, on mitätön, koska se on lain nro 204/1985 9 §:n pakottavan säännöksen

6 — Supplemento ordinario alla GURI, Serie generale, nro 221, 20.9.1991, s. 11.

7 — Komission mukaan kansallinen lainsäädäntö ei kaikilta osin ollut direktiivin mukainen: tämän johdosta komissio lähetti 26.6.1997 Italian tasavallalle perustellun lausunnon.

vastainen [8] eikä kauppaedustaja, jota ei ole rekisteröity, voi ryhtyä toimiin periäkseen harjoittamaansa toimintaa koskevia provisioita. [9]

II Asiaa koskevat tosiseikat

19. Barbara Bellonen ja yhtiö Yokohama Italia SpA:n (jäljempänä Yokohama) välillä tehtiin kauppaedustussopimus 1.2.1993. Yokohama irtisanoi tämän sopimuksen 13.5.1993.

20. Bellone nosti ensimmäisen asteen toimivaltaisessa Pretoressa kanteen, jolla hän vaati Yokohamalta erilaisia korvauksia. [10] Pretore hylkäsi hänen vaatimuksensa sillä perusteella, että siviililain 1418 §:n mukaan edustussopimus on mitätön, koska Bellonea ei ollut merkitty sopimuksen tekohetkellä lain nro 420/1985 2 §:n mukaiseen kauppaedustajien ja myyntimiesten rekisteriin.

21. Bellone valitti tästä tuomiosta Tribunale civile di Bolognaan (sezione lavoro) väittäen, että kielto tehdä edustussopimuksia sellaisten henkilöiden kanssa, joita ei ole merkitty erityiseen rekisteriin, on direktiivin 1 artiklan 1 kohdan vastainen.

22. Kansallinen tuomioistuin korostaa, että direktiivissä, jolla pyritään yhdenmukaistamaan kauppaedustajan ja päämiehen välisiä suhteita koskevia jäsenvaltioiden säännöksiä, ei säädetä rekisterin perustamisesta. Sen sijaan direktiivin 1 artiklassa 'kauppaedustaja' on määritelty hänen toimintansa perusteella, eikä siinä edellytetä erityisiä hallinnollisia soveltamistoimenpiteitä.

III Ennakkoratkaisukysymys

23. Katsottuaan, että riidanalaisen lainsäädännön ja direktiivin yhteensoveltuvuus aiheuttaa ongelmia, Tribunale civile di Bologna (sezione lavoro) esitti yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavan kysymyksen:

"Onko direktiivi 86/653/ETY yhteensopiva 3.5.1985 annetun Italian lain nro 204 2 ja

8 — Ks. R. Baldi, edellä alaviitteessä 4, s. 322— .

9 — Kuten komissio on esittänyt (kirjallisten huomautusten 32 ja 53 kohta) Corte di cassazione on myöntänyt, että kauppaedustajien rekisteri sekä siviililain 2231 §:ssä säädetty ammatinharjoittajien rekisteri eroavat toisistaan luonteeltaan, merkitykseltään sekä tehtäviltään. Kauppaedustajien rekisteri perustettiin suojaamaan kauppa- ja myyntiedustajia samoin kuin varmistamaan taloudellisille toimijoille mahdollisuudet neuvotella sellaisten henkilöiden kanssa, jotka omaavat tietyt välttämättömät tekniset ominaisuudet sekä välttämättömän etiikan harjoittaa luottamusta edellyttävää toimintaa, johon ei liity sosiaalisia tarkoitusperiä eikä tehtäviä (kuten on kyse perinteisten vapaiden ammatinharjoittajien osalta [asianajajat, lääkärit, insinöörit]) eikä sillä palvella julkista etua.

10 — Konkreettisesti ennakkoratkaisupyynnön mukaan Bellone vaati 8 362 968 Italian liiraa (ITL) palkkioina, 412 000 ITL:aa asiakashyvityksinä, 34 266 666 ITL:aa sopimuksen ennenaikaisesta irtisanomisesta aiheutuneesta vahingosta; toissijaisesti, mikäli viimeksimainittu vaatimus hylättäisiin, Bellone vaati 16 000 000 ITL:aa irtisanomisajan korvaavana hyvityksenä.

9 §:n kanssa, joiden mukaan edustussopimuksen pätevyyden edellytyksenä on se, että kauppaedustaja on merkitty erityiseen rekisteriin?"

direktiivin säännöksiä tulkita siten, että ne ovat yhteensoveltuvia sellaisen kansallisen säännöksen kanssa, jonka mukaan edustussopimuksen pätevyys edellyttää kauppaedustajien merkitsemistä erityiseen rekisteriin sillä uhalla, että sopimusta pidetään mitättömänä, mikäli tällaista rekisteröintiä ei ole tehty.

IV Vastaus ennakkoratkaisukysymykseen

24. Kansallinen tuomioistuin pyytää yhteisöjen tuomioistuinta antamaan ratkaisun direktiivin ja kansallisen oikeuden konkreettisten säännösten yhteensoveltuvuudesta. Aivan aluksi haluan korostaa, että yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan [11] yhteisön tuomioistuin ei voi perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla antaa ratkaisua kansallisen lainsäädäntötoimen pätevyydestä yhteisön oikeuden kannalta. Yhteisöjen tuomioistuin voi antaa kansalliselle tuomioistuimelle kaikki yhteisön oikeutta koskevat tulkinnan osatekijät, jotta kansallinen tuomioistuin voi arvioida kansallisen lainsäädännön ja yhteisön oikeuden yhteensoveltuvuutta ratkaisun antamiseksi kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa.

25. Tältä kannalta katsoen kansallinen tuomioistuin kysyy mielestäni yhteisöjen tuomioistuimelta pääasiallisesti sitä, voidaanko

26. On kuitenkin tarpeen esittää yksi alkuhuomautus. Yhteisön tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön [12] mukaan direktiivillä ei voida sellaisenaan luoda velvoitteita yksityisille oikeussubjekteille ja siihen ei voida siten sellaisenaan vedota tällaista henkilöä vastaan.

27. Yhteisön tuomioistuin on sitä vastoin toistuvasti katsonut, että "— — direktiiviin perustuva jäsenvaltioiden velvoite saavuttaa direktiivissä tavoiteltu tulos samoin kuin jäsenvaltioiden velvollisuus perustamissopimuksen 5 artiklan nojalla toteuttaa kaikki yleis- ja erityistoimenpiteet, jotka ovat aiheellisia tämän velvoitteen täyttämiseksi, kuuluu kaikille jäsenvaltioiden viranomaisille mukaan lukien tuomioistuinviranomaiset toimivaltansa asettamissa puitteissa. Tämän johdosta kansallisen tuomioistuimen on kansallista lainsäädäntöä — sekä ennen direktiiviä annettuja säännöksiä että direktiivin antamisen jälkeen annettuja säännöksiä — soveltaessaan tulkittava sitä mahdollisuuksien mukaan direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen perusteella direktiivillä tavoitellun tuloksen saavuttamiseksi, ja noudatettava

11 — Ks. asiat C-74/95 ja C-129/95, X, tuomio 12.12.1996 (Kok. 1996, s. I-6609, 21 kohta) ja asia 223/78, Grosoli, tuomio 12.7.1979 (Kok. 1979, s. 2621, 3 kohta).

12 — Ks. erityisesti asia 152/84, Marshall, tuomio 26.2.1986 (Kok. 1986, s. 723, 48 kohta) ja asia C-91/92, Faccini Dori, tuomio 14.7.1994 (Kok. 1994, s. I-3325, kohta 20).

täten perustamissopimuksen 189 artiklan kolmatta kohtaa." [13]

28. Kun esillä olevassa tapauksessa otetaan huomioon kansallisten tuomioistuinten olemassa oleva oikeuskäytäntö, joka koskee velvoitetta merkitä kauppaedustaja sopimuksen pätemättömyyden uhalla rekisteriin, kansallisen tuomioistuimen kohtaamat tulkintavaikeudet johtuvat siitä, että kysymystä sääntöleviä kansallisia säännöksiä on tulkittava direktiivin mukaisesti.

29. Ratkaisun antamiseksi tässä asiassa on mielestäni hyödyllistä viitata perusteluihin, jotka yhteisöjen tuomioistuin omaksui asiassa Marleasing 13.11.1990 antamassaan tuomiossa, [14] sikäli kuin näiden kahden tilanteen samankaltaisuudet sen sallivat, kuten sitä paitsi komissiokin on todennut. Tässä asiassa sovellettavan kansallisen lainsäädännön (tässä tapauksessa Espanjan lainsäädännön) mukaan yhtenä osakeyhtiön perustamissopimuksen pätemättömyyden perusteena pidettiin laillisen perusteen puuttumista, vaikka neuvoston direktiivin 68/151/ETY [15] 11 artiklassa, johon sisältyi tyhjentävä luettelo niistä tapauksista, jolloin osakeyhtiön pätemättömyys voitiin todeta, ei säädetty, että laillisen perusteen puuttuminen olisi aiheuttanut yhtiön pätemättömyyden. Tuomiossaan [16] tuomioistuin katsoi, että "vaatimuksella, jonka mukaan kansallista lainsäädäntöä on tulkittava direktiivin 68/151/ETY 11 artiklan mukaisesti, estetään kansallisen osakeyhtiölainsäädännön tulkitseminen siten, että osakeyhtiö voidaan todeta pätemättömäksi muillakin perusteilla kuin niillä, jotka on tyhjentävästi lueteltu kyseessä olevan direktiivin 11 artiklassa."

30. On syytä muistuttaa heti aluksi, että direktiivin tarkoituksena on sellaisten henkilöiden suojaaminen, jotka ovat sen säännöksissä määriteltyjä kauppaedustajia. Näin ollen harkittaessa sitä, voiko henkilö saada direktiivin antamaa suojaa ja nauttia oikeuksista, jotka direktiivissä myönnetään sen soveltamisalaan kuuluville henkilöille, on tarpeen tarkastella niitä oikeudellisia edellytyksiä, joiden perusteella asianomainen voidaan määritellä kauppaedustajaksi. Tässä tarkoituksessa on ratkaistava, missä suhteessa sellaisten edellytysten asettaminen kauppaedustajan määrittelemiselle, jotka menevät direktiivissä säädettyjä edellytyksiä pidemmälle, vaikuttivat oleellisesti direktiivillä pyrittyyn tavoitteeseen ja poistivat näin ollen käytännössä direktiivin säännöksillä tavoitellun suojan. Toisin sanoen esillä oleva tapaus edellyttää sen määrittelemistä, voidaanko direktiivin säännöksiä tulkitsemalla päätellä, että niiden vastaisena on pidettävä seuraamusta, jonka mukaan kauppaedustussopimus on mitätön, jos se on tehty sellaisen kauppaedustajan kanssa, jota ei ole merkitty rekiste-

13 — Ks. erityisesti asia C-106/89, Marleasing, tuomio 13.11.1990 (Kok. 1990, s. I-4135, 8 kohta); asia C-421/92, Habermann-Beltermann, tuomio 5.5.1994 (Kok. 1994, s. I-1657, 10 kohta); asia C-472/93, Spano ym., tuomio 7.12.1995 (Kok. 1995, s. I-4321, 17 kohta) ja Faccini Dori (alaviitteessä 12 mainittu asia, tuomion 26 kohta).

14 — Edellä alaviitteessä 13 mainittu asia.

15 — Niiden takeiden yhteensovittamisesta samanveroisiksi, joita jäsenvaltioissa vaaditaan perustamissopimuksen 58 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuilta yhtiöiltä niiden jäsenten sekä ulkopuolisten etujen suojaamiseksi annettu ensimmäinen neuvoston direktiivi 68/151/ETY 9 päivänä maaliskuuta 1968 (EYVL L 65, s. 8).

16 — Edellä alaviitteessä 13 mainittu asia Marleasing (tuomion 9 kohta).

riin, kuten lain nro 204/1985 2 ja 9 §:ssä määrätään; tämä mitättömyys todetaan siviililain 1418 §:ää soveltamalla, siten kuin Italian kansalliset tuomioistuimet ovat tulkinneet näitä säännöksiä sikäli kuin rekisteröintivelvollisuutta pidetään Italian oikeuden pakottavana säännöksenä.

31. Direktiivin 1 artiklan 2 kohdan mukaan henkilöä voidaan pitää kauppaedustajana ja hän voi tämän perusteella saada direktiivin antamaa suojaa, mikäli hän täyttää direktiivin säännöksissä säädetyt kolme välttämätöntä ja riittävää (olennaista) edellytystä, eli: a) hän on itsenäinen edustaja, b) hänellä on sopimukseen perustuva pysyvä valtuutus, ja c) hän harjoittaa toimintaa, johon kuuluu joko yksinomaisesti neuvotella tavaroiden myynnistä ja ostosta tai tämän lisäksi neuvotella ja tehdä sopimuksia tällaisista liiketoimista päämiehen nimissä ja lukuun.

32. Katson näin ollen, että direktiivin 1 artiklan 2 kohdassa ei säädetä kauppaedustajan merkitsemisestä jonkinlaiseen tähän tarkoitukseen erityisesti perustettuun rekisteriin tai luetteloon edellytykseksi edellä mainitun direktiivin säännösten antaman suojan saamiselle. Tämän perusteella ei mielestäni kuitenkaan ole mahdollista päätellä, että jäsenvaltioita olisi muodollisesti kielletty säätämästä rekisteristä, joka on tarkoitettu kauppaedustajien merkitsemiseen. [17] Toisin sanoen tarkoituksenmukaisesta rekisteristä säätäminen ei sinänsä ole direktiivin kanssa ristiriidassa. Ongelmia yhteensoveltuvuuden kanssa

17 — Tiettyjen jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksissä on säädetty kauppaedustajien pakollisesta rekisteröitymisestä.
Näin on esimerkiksi Saksan liittotasavallassa, jossa kauppaedustajaa pidetään liikkeenharjoittajana ja jolle tässä ominaisuudessa on asetettu velvoite ilmoittaa rekisteröimistarkoituksessa kaupparekisteriin toiminimensä sekä liikkeensä toimipaikka. Saksan lainsäädännön mukaan kauppaedustajalle voidaan asettaa uhkasakko, mikäli hän ei ole merkinnyt itseään kaupparekisteriin, mutta ei näytä siltä, että rekisteröitymättä jättäminen vaikuttaisi sopimuksen pätevyyteen (Handelsgesetzbuchin [Saksan kauppalaki] 14 ja 29 §).
Kreikassa itsenäinen kauppaedustaja on velvollinen rekisteröitymään kauppakamariin samoin kuin verovirastoon sekä liikkeenharjoittajien sosiaaliturvalaitokseen (23/28 kesäkuuta 1993 annetun presidentin asetuksen nro 249/1993 1 §, Kreikan hallituksen virallinen lehti, A sarja, nro 108), mutta laissa ei kielletä kauppakamariin rekisteröitymätöntä harjoittamasta kauppaedustajan toimea.
Ranskassa lainsäädännön mukaan kaikkien kauppaedustajien on kirjoittauduttava erityiseen rekisteriin (useaan kertaan muutetun, 23.12.1958 annetun asetuksen nro 58-1345 4 §:n 2 momentti), jota pidetään yleensä kauppatuomioistuimen kirjaamossa, siinä tuomiopiirissä, missä kauppaedustajalla on kotipaikkansa. Kauppaedustaja voi aloittaa harjoittamaan toimintaansa vasta sen jälkeen, kun hän on rekisteröitynyt. Rekisteröitymättä jättäminen ei kuitenkaan johda sopimuksen pitämiseen pätemättömänä, ja rekisteröiminen on enemmänkin hallinnollinen toimenpide kuin edellytys kauppaedustajia koskevan säädöksen soveltamiselle (ks. J.-M. Leloupin artikkeli, *La semaine juridique, Édition générale*, nro 48 [14 kohta], edellä alaviittcessä 2, samoin kuin professori J. Hémardin huomautukset, *Revue trimestrielle de droit commercial et de droit économique*, 1959, nro 37, s. 596 ja 1966, nro 10, s. 108). Erityiseen kauppaedustajien rekisteriin merkitsemisen laiminlyömisestä seuraa sitä vastoin rikosoikeudellinen seuraamus: siitä rangaistaan vankeusrangaistuksella tai sakolla, ja tämän lisäksi laiminlyönti voi johtaa siihen, että kauppaedustussopimus katsotaan myyntimiehensopimukseksi.
Espanjan lainsäädännössä säädetään samoin pakollisesta rekisteröitymisestä vastaavaan ammatilliseen yhdistykseen, laiminlyönnin kuitenkaan johtamatta sopimuksen pätemättömyyteen.
Alankomaissa itsenäistä kauppaedustajaa pidetään liikeyrityksenä ja kauppaedustaja on tässä ominaisuudessa velvollinen merkitsemään itsensä kaupparekisteriin. (Handelsregisterwetin 1 § [kaupparekisterilaki]) rekisteröinnin laiminlyönnistä on määrätty rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta, mutta se ei vaikuta kauppaedustajan ja päämiehen välisen sopimuksen pätevyyteen.
Itävallan tasavallassa, Yhdistyneessä kuningaskunnassa, Irlannissa, Suomen tasavallassa sekä Tanskan kuningaskunnassa ei säädetä kauppaedustajan pakollisesta merkitsemisestä jonkinlaiseen rekisteriin.
Ruotsin lainsäädännössä määrätään tällaisesta velvoitteesta ainoastaan kauppaedustajille, joiden toimintaan kuuluu kiinteistöjen osto ja myynti; rekisteröinnin laiminlyönnistä on seurauksena vankeusrangaistus tai sakkoa.
Portugalin tasavallassa tunnetaan julkinen rekisteri: siihen rekisteröidään eräät toimintamuodot, eräät toimet ja sopimukset, kuten kauppaedustussopimus tai myyntimiehensopimus, silloin kun ne on tehty kirjallisesti. Rekisteröitymättä jättäminen ei vaikuta sopimuksen pätevyyteen ja sopimuksella on täydet oikeusvaikutukset.

aiheuttavat ainoastaan seuraamukset, joita kansallisissa säännöksissä on määrätty niitä tapauksia varten, jolloin merkitsemistä rekisteriin ei ole tehty. Esillä olevassa oikeudenkäynnissä seuraamuksen muodosti sopimuksen pätemättömyys, jonka johdosta kauppaagentti menetti direktiivin antaman suojan.

33. Tähän lopputulokseen pääsen myös tulkitessani direktiivin muita säännöksiä. Direktiivin ainoa säännös, joka koskee kauppaedustussopimuksen tekemisen muotoa ja näin ollen sen pätevyyttä, on 13 artikla, jonka mukaan jokaisella osapuolella on oikeus pyynnöstä saada toiselta osapuolelta tämän allekirjoittama asiakirja, jossa ovat sopimusehdot niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen, ja että sen estämättä mitä 1 kohdassa säädetään, jäsenvaltio voi säätää, että edustussopimus ei ole pätevä, ellei sitä ole laadittu kirjallisesti.

34. Direktiivin 16 artiklassa sitä vastoin säädetään, että direktiivin säännöksillä ei vaikuteta jäsenvaltion sellaisten säännösten soveltamiseen, joiden mukaan edustussopimus voidaan purkaa heti: a) jos osapuoli jättää kokonaan tai osittain sitoumuksensa täyttämättä; b) jos olosuhteet ovat poikkeukselliset. Direktiivin 18 artiklan mukaan 17 artiklassa tarkoitettua hyvitystä tai korvausta ei myöskään tarvitse maksaa: a) jos päämies on sanonut irti edustussopimuksen sellaisen kauppaedustajan syyksi luettavan sopimusrikkomuksen perusteella, joka oikeuttaisi kansallisen lainsäädännön mukaan heti purkamaan sopimuksen; b) jos kauppaedustaja on sanonut irti sopimuksen, eikä tähän ole päämiehestä johtuvan seikan taikka kauppaedustajan iän, heikentyneen terveydentilan tai sairauden takia sellaista perustetta, ettei hänen kohtuudella voida edellyttää jatkavan toimintaansa; c) jos kauppaedustaja on siirtänyt päämiehen suostumuksella edustussopimuksesta johtuvat oikeutensa ja velvollisuutensa toiselle henkilölle.

35. Edellä mainittujen 13 ja 16—18 artiklan säännösten perusteella voidaan näin ollen katsoa, että kun yhteisön lainsäätäjä on halunnut mainita sopimuksen pätevyysedellytykset (kuten 13 artiklassa), se on tehnyt tämän tyhjentävästi ja nimenomaisesti. Samoin kun lainsäätäjä on halunnut määrätä edustussuhteen jatkamisen edellytyksistä, jotka ovat ehtona sopimuksen pätevyydelle ab initio (alusta alkaen), se on tehnyt tämän jälleen nimenomaisesti, viitaten tarvittaessa kunkin jäsenvaltion lainsäädäntöön (16—18 artikla).

36. Lopulta direktiivin valmisteluvaiheita tarkastelemalla voidaan tuoda esiin yksi lisäperuste sen ratkaisun hyväksi, jota juuri on oltu hahmottelemassa: rekisteriin merkitsemistä ei näet voida pitää välttämättömänä ja pakottavana edellytyksenä sille, että kauppaedustaja voi saada direktiivin säännöksien tarkoittamaa suojaa. Talous- ja sosiaalikomitea katsoi direktiiviä koskevasta ehdotuksesta [18] antamassaan lausunnossa, että oikeusvarmuuden turvaamiseksi olisi tarpeen, että kauppaedustajien määrittely tapahtuisi

18 — Ehdotuksesta neuvoston direktiiviksi jäsenvaltioiden kauppaedustajia koskevan lainsäädännön yhteensovittamisesta (itsenäiset kauppaedustajat) 23 ja 24 päivänä marraskuuta 1977 annettu lausunto (EYVL 1978, C 59, s. 31), 2.3.6. kohta.

ottamalla käyttöön kauppaedustajien "rekisteri", "lista" tai "luettelo". Neuvostolle jättämässään muutetussa ehdotuksessa komissio ei kuitenkaan noudattanut talous- ja sosiaalikomiten lausuntoa eikä muuttanut 4 artiklan sanamuotoa katsoen selvästi, ettei ollut tarpeen velvoittaa jäsenvaltioita säätämään kauppaedustajien velvollisuudesta kirjoittautua rekisteriin tai luetteloon direktiivin antaman suojan saamisen edellytykseksi. Kuten komissio on aivan oikein korostanut, tämän perusteella on syytä päätellä, että kauppaedustajan kansalliseen rekisteriin merkitsemistä koskeva edellytys ei voi heikentää tai poistaa edustajille direktiivin nojalla kuuluvia oikeuksia.

37. Näin ollen soveltaen mutatis mutandis yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Marleasing antamaa ratkaisua katson, että sikäli kuin direktiivissä mainitaan ainoastaan yksi sopimuksen pätevyyden edellytys (kun direktiivissä säädetään jäsenvaltioiden mahdollisuudesta edellyttää kirjallista muotoa), yhteisön lainsäätäjä on tällä säännöksellä halunnut tyhjentävästi säännellä sopimuksen pätevyyden edellytyksistä. Niinpä koska direktiivin säännöksissä ei mainita yhtenä sopimuksen pätemättömyyden perusteena sitä, ettei kauppaedustajaa ole — kuten pitäisi — merkitty rekisteriin, sopimuksen pitämiseksi pätevänä direktiivin tarkoittamassa mielessä riittää, että itse direktiivin 1 artiklan 2 kohdassa säädetyt edellytykset on täytetty. Kuten komissio on täydellä syyllä korostanut, näiden direktiivin säännösten vastaisena on siten pidettävä kansallista lainsäädäntöä, jonka mukaan myös kansallisten tuomioistuinten omaksuman tulkinnan mukaan, yhtenä kauppaedustussopimuksen pätemättömyysperusteena pidetään sitä, ettei kauppaedustajaa ole merkitty rekisteriin.

38. Tästä näkökulmasta katsoen kansallisen tuomioistuimen on tulkittava kansallista lainsäädäntöä direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen valossa, [19] mikä tässä tapauksessa tarkoittaa, ettei edustajan rekisteröityminen ole edellytys kauppaedustajan ammatin harjoittamiselle eikä sopimuksen pätevyyden edellyttämä muotovaatimus. Kansallisen tuomioistuimen on erityisesti annettava etusija sen omassa oikeusjärjestelmässä vallalla olevasta tulkintamenetelmistä sille, jonka mukaan kansallinen tuomioistuin voi tulkita kyseistä kansallisen oikeuden säännöstä direktiivin kanssa yhteensoveltuvalla tavalla, [20] tai jätettävä soveltamatta kansallisia tulkintasääntöjä ja kansallisen oikeuskäytännön vallitsevan tulkinnan, mikäli nämä johtaisivat yhteisöjen oikeuden vastaiseen tulokseen. [21]

39. Viimeksi mainittu tulkinta on mielestäni ainoa, joka soveltuu yhteen direktiivin sanamuodon ja hengen kanssa. Näin ollen merkitystä ei ole sillä, että Italian doktriinin ja oikeuskäytännön mukaan rekisteröintiedellytystä on sovellettava ainoastaan kauppa-

19 — Ks. erityisesti asia Marleasing (tuomion 8 kohta); asia Habermann-Beltermann (tuomion 10 kohta); edellä alaviitteessä 13 mainittu asia Spano ym. (tuomion 17 kohta) sekä edellä alaviitteessä 12 mainittu asia Faccini Dori (tuomion 26 kohta).

20 — Ks. edellä alaviitteessä 13 mainittu asia Marleasing, julkisasiamies Van Gervenin ratkaisuehdotus (8 kohta).

21 — Ks. Koukouli-Spiliotopoulou, Sofia: "Αποτελεσματική δικαστική προστασία και κυρώσεις για τις παραβάσεις του κοινοτικού δικαίου" (täydellinen oikeusturva ja yhteisöjen oikeuden seuraamukset), artikkeli lehdessä *Ελληνική Δικαιοσύνη*, helmikuu 1997 (s. 351—389), 28 §, s. 328—.

edustajiin, joilla on kotipaikka Italiassa sekä sellaisiin edustussopimuksiin, jotka pannaan täytäntöön Italiassa, eikä sellaisiin kauppaedustajiin, jotka harjoittavat toimintaansa ulkomailla. [22] Samoin jos päämies on sijoittautunut johonkin toiseen jäsenvaltioon ja tehnyt edustussopimuksen sellaisen italialaisen kauppaedustajan kanssa, joka ei ole rekisteröitynyt lain nro 204/1985 mukaisesti, ja jos tämä sopimus on pantava täytäntöön Italiassa, liiketoimien varmuus, joka kolmannen perustelukohdan mukaan on yksi direktiivin tavoitteista, mielestäni vaarantuisi, mikäli sopimus todettaisiin pätemättömäksi ja tämä vaikuttaisi kauppaedustajalle direktiivin nojalla kuuluviin oikeuksiin. Siten direktiivin säännösten tehokkaan vaikutuksen varmistamiseksi, toisin sanoen yhteisön oikeuteen perustuvan parhaan mahdollisen suojan antamiseksi kauppaedustajille, direktiiviä on tulkittava siten, että kauppaedustajan merkitsemistä rekisteriin ei voida pitää edustussopimuksen pätevyyden edellytyksenä [23] eikä sillä voida sulkea pois tai heikentää niitä oikeuksia tai muulla tavoin vaikuttaa niihin oikeuksiin, jotka kuuluvat kauppaedustajille direktiivin säännösten nojalla.

V Ratkaisuehdotus

40. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaa Tribunale civile di Bolognan (sezione lavoro) esittämään ennakkoratkaisukysymykseen seuraavalla tavalla:

Jäsenvaltioiden itsenäisiä kauppaedustajia koskevan lainsäädännön yhteensovittamisesta 18 päivänä joulukuuta 1986 annetun neuvoston direktiivin 86/653/ETY säännöksiä on tulkittava siten, että niiden vastaisena on pidettävä kansallisen lainsäädännön säännöstä, jonka nojalla, vaikkakin kansallisten tuomioistuinten omaksuman tulkinnan mukaan, edustussopimus on pätemätön, mikäli kauppaedustajaa ei ole merkitty erityiseen rekisteriin.

22 — Kuten komissio on kirjallisissa huomautuksissaan maininnut, yhtiö Yokohama on esittänyt nämä väitteet kansalliselle tuomioistuimelle 1.10.1996 jättämässään puolustuskirjelmässä.

23 — Lisäksi komissio on huomauttanut, että Italian lainsäädännön tulkitseminen direktiivin mukaisesti näyttää ongelmattomalta sikäli kuin Italian oikeusjärjestyksessä itsessään sallitaan kauppamatkustajan ammatin harjoittaminen ilman, että kauppamatkustaja olisi velvollinen merkitsemään itsensä jonkinlaiseen rekisteriin, vaikka kauppamatkustaja harjoittaakin ammattia, jota voidaan epäilemättä analogisesti verrata kauppaedustajan ammattiin, ja ainoana oleellisena erona on päämiehen kanssa tehtyyn edustussopimukseen liittyvän jatkuvuuden puuttuminen. Komissio huomauttaa kuitenkin, että Italian doktriinissa tunnustetaan, että lailla nro 204/1985 tähdättiin laissa nro 326/1968 säädetyn järjestelmän lieventämiseen, eikä siinä ole omaksuttu lain nro 326/1968 2 §:n säännöksiä, joissa viitataan kieltoon tehdä edustussopimus sellaisen kauppaedustajan kanssa, jota ei ole merkitty rekisteriin, ja jossa kumotaan säännökset, joissa määrätään rikosoikeudellisesta seuraamuksesta siinä tapauksessa että juuri mainittua kieltoa on rikottu.